

Discourse Analysis of the Dominant Elements in the ISIS Terrorist Group's Actions with an Emphasis on Anti-Shi'ism

Maryam Abdollahi¹

PhD student, University of Religions and Denominations, Qom

Received: 2023/07/08 | Accepted: 2023/08/09

Abstract

The Takfiri terrorist group ISIS served as a tool for Western colonialism to create crises in the Middle East and expand the wave of anti-Shi'ism. This group, largely supported by Western colonial powers and some Arab countries in the region, was established to advance these agendas. A discourse analysis of ISIS reveals that the central node of its discourse is the concept of the caliphate. Additionally, the floating signifiers within ISIS's discourse, which revolve around the core concept of the caliphate, include violence, the idea of a potential clash of civilizations, media centrality, the involvement of foreign forces in the Islamic world, the weakening of anti-Israel sentiment in the Islamic world, opportunities created for the Zionist regime, the weakening of Iran's strategic depth and ideological power, the destruction of the Islamic Republic of Iran's model of religious democracy, migration, and martyrdom.

In terms of discursive articulation, the key elements in ISIS's propaganda structure include topics such as Takfir (excommunication), anti-Shi'ism, apostasy, jihad, monotheism, member recruitment, conflict and hostility, the chain of equivalence in discourse, the chain of difference in discourse, metaphorization, identity within ISIS's structure, and the accessibility of ISIS's discourse as its primary features.

Keyword: Discourse Analysis, ISIS Terrorist Group, Anti-Shi'ism.

1. E-mail: m.abdollahi872@gmail.com

تحلیل گفتمان عناصر حاکم بر عملکرد گروه تروریستی داعش با تأکید بر شیعه ستیزی

مریم عبدالهی^۱

دانشجوی دکتری، دانشگاه ادیان و مذاهب قم

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۱۷ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۱۸

چکیده

گروه تروریستی داعش مبتنی بر دستاویز استعمار غرب برای ایجاد بحران در منطقه خاورمیانه و با هدف گسترش موج شیعه ستیزی بخصوص با حمایت برخی کشورهای منطقه به وجود آمد. با این وصف؛ تحلیل گفتمان داعش نشان می‌دهد دال مرکزی گفتمان داعش مفهوم خلافت است. به علاوه؛ دال‌های شناور گفتمان داعش حول دال اصلی خلافت عبارتند از خشونت گرایی؛ ورود نیروهای خارجی به جهان اسلام و ایده محتمل بودن جنگ بین تمدن‌ها؛ رسانه محوری؛ فرصت‌سازی یا تضعیف اسرائیل ستیزی در جهان اسلام؛ تضعیف عمق راهبردی، توانمندی ایدئولوژیکی و الگوی مردم‌سالاری دینی جمهوری اسلامی ایران؛ هجرت و شهادت. همچنین؛ به لحاظ مفصل بندی گفتمانی؛ نشانه‌های گفتمان مربوط به ساختار تبلیغاتی داعش شامل موضوعات تکفیر؛ شیعه ستیزی؛ ارتداد؛ جهاد و توحید هستند. منازعه و خصومت؛ زنجیره هم‌عرضی گفتمان؛ زنجیره تفاوت گفتمان؛ استعاری سازی؛ هویت در ساختار داعش و قابلیت دسترسی گفتمان داعش نیز به عنوان اصلی‌ترین نشانه‌های این گفتمان هستند.

واژگان کلیدی

تحلیل گفتمان، عناصر حاکم، عملکرد، گروه تروریستی داعش، شیعه ستیزی.

مقدمه

یکی از عوامل مهم فتنه‌گری چند دهه اخیر در منطقه خاورمیانه، ظهور و شکل‌گیری جریان‌های تروریستی - تکفیری بویژه گروه تروریستی تکفیری داعش^۱ می‌باشد البته در این راستا، پیرانی و نظری (۱۴۰۰) در پژوهشی به این نتیجه می‌رسند که ظهور ایده‌های خشونت بار داعش به مثابه امری تاریخی، ریشه در فرایندهای یادگیری اجتماعی و سازوکارهای هم‌چون تعامل شخصی، فعالیت در مساجد، سمینارها و سخنرانی‌ها به منظور گسترش باورهای سلفی و روند افراطی کردن جوانان مسلمان دارد. به زعم حسینی (۱۳۹۹) نیز در جوامعی که تضادهای اجتماعی، نابرابری‌های ناموجه، فشارها و تحقیرهای داخلی و خارجی در کنار شرایط استبداد و انسداد وجود داشته باشد، حس ناکامی و ناامیدی رشد می‌کند و در پی آن در بستر فضای اجتماعی گروه‌های رشد می‌کنند که از وضع موجود ناراضی و در تلاش برای تغییر آن می‌افتند. همچنین؛ به زعم بصیری و سالدورگر (۱۳۹۶) علل و عوامل شکل‌گیری داعش، برهم خوردن توازن منطقه خاورمیانه پس از فروپاشی رژیم عراق و تلاش دول منطقه‌ای و فرامنطقه برای شکل دادن موازنه جدید در برابر ایران است. بصیری، آقامحمدی و فلاحی (۱۳۹۵) نیز ضمن مطالعه بسترهای شکل‌گیری و تداوم تروریسم در خاورمیانه نشان می‌دهند که منافع متضاد بازیگران ذینفع بستر مناسبی را برای شکل‌گیری و تداوم ظهور گروه‌های تروریستی مانند داعش در عراق و سوریه به وجود آورد. به لحاظ پژوهش‌های خارجی نیز «تی میتز، فلیس و والتر»^۲ (۲۰۲۲) تاثیر کمپین‌های اینترنتی داعش در رادیکال کردن مخاطبان مورد

۱- مفهوم داعش نام اختصاری دولت اسلامی شام و عراق طی سال‌های گذشته است که برای مدتی چند به عنوان شبه دولت، دیدگاه حاکمیتی خود را در مناطق تحت کنترل خود اجرا می‌کرد (سلیمی ترکمانی،

۱۳۹۸: ۳۰۱).

هدف را نشان می‌دهند که بویژه تبلیغات مزایای مادی، معنوی و اجتماعی در پیوستن به داعش اهمیت دارد و حمایت آنلاین از این گروه را افزایش می‌داد. به علاوه، «نیومن»^۱ (۲۰۱۵) با بررسی روان‌شناسی داعش و خطر افزایش نفوذ دولت اسلامی آن معتقد است که علت اصلی جذب افراد به گروه تروریستی داعش باید در ایدئولوژی افراطی و سوء استفاده آن از اسلام جست و جو کرد. از این رو؛ ضمن تاکید و توجه به علل شکل‌گیری داعش به شرح موارد موصوف؛ همچنین می‌توان چنین پنداشت که ظهور و جریان داعش در منطقه خاورمیانه موج جدیدی از رویکرد اسلام‌هراسی و شیعه‌هراسی را توسط نظام سلطه و رسانه‌های وابسته آنان بوجود آورد و در نهایت باعث کشته شدن شمار زیادی از مسلمانان و شیعیان در عراق و سوریه توسط تروریست‌های سلفی، وهابی، تکفیری و حکومت تحت سلطه آنان که بر انحاء مختلف قدرت‌های سلطه‌گر غربی از آن بهره‌برداری لازم را داشته‌اند شد.

با این اوصاف؛ تاجایی که مربوط به موضوع مقاله حاضر است ضمن این که سجادپور و سلیمی فر (۱۳۹۸) با مطالعه در زمینه گفتمانی گروه تروریستی تکفیری داعش نشان می‌دهند گفتمان داعش مبتنی بر بافتار گفتمانی تاریخی خاورمیانه است که ترکیبی از تاریخ و سنت آن جوامع و پیوند آن‌ها با سرزمین‌های عراق و سوریه است اما تاکنون بررسی عناصر حاکم بر عملکرد گروه تروریستی داعش با تاکید بر شیعه‌ستیزی به روش تحلیل گفتمان در چارچوب نظریه گفتمان «لاکلا» و «موفه» که هدف اصلی این مقاله است مورد بررسی قرار نگرفته است. از این رو؛

در چارچوب مفاهیم مهم نظریه گفتمان لاکلا و موفه (دال و مدلول؛ دال مرکزی؛ دال شناور؛ مفصل بندی؛ هژمونی؛ حوزه گفتمان‌گونگی؛ بی‌قراری؛ ضدیت و غیریت و زنجیره هم‌عرضی)؛ عناصر حاکم بر عملکرد گروه تروریستی

داعش با تاکید بر شیعه ستیزی - در پاسخ به این سوال اصلی پژوهش؛ تحلیل گفتمان عناصر حاکم بر عملکرد گروه تروریستی داعش با تاکید بر شیعه ستیزی چگونه است؟ - مورد تحلیل گفتمان قرار گرفته است.

۱- خلافت دال مرکزی گفتمان داعش

هدف عمده سلفیان جدید بازگشت به دوره خلافت از طریق تمسک به قدرت و در مواقع لازم تمسک به خشونت است (عدالت نژاد، ۱۳۹۳: ۱۶۷). از این رو؛ دال مرکزی گفتمان داعش نیز مفهوم خلافت است. در این باره آمده است: زمان آن فرا رسیده است که نسل‌هایی که در حال غرق شدن در اقیانوس خفت بودند، با شیر حقارت تغذیه می‌شدند و زیر یوغ انسان‌های فاسد که بودند پس از خواب طولانی در غفلت قیام کنند (دابق، ۲۰۱۴: ۸). همچنین؛ ابوبکر البغدادی در خطبه‌های نماز در مسجد جامع موصل مسلمانان را به تشکیل خلافت اسلامی فراخواند و از آنان خواست تا قیام کنند. او مدعی بود که می‌تواند با احیای عظمت مسلمانان به انبوه اندوه، تهدید و بی‌هویتی مسلمین خاتمه دهد (نصری، ۱۳۹۴: ۱۳) البته در این زمینه شایان به ذکر است نه تنها گروه داعش به وعده‌ها و ادعاهای خود جامه عمل نپوشاند بلکه حتی در یک وضعیت بدتر باعث ایجاد فتنه و آشوبی بزرگ در منطقه خاورمیانه شد که تا سالیان متمادی نیز آثار و پیامدهای اعمال شوم و تروریستی آن در میان جوامع مسلمان ادامه خواهد داشت.

۲- داعش بر مسند خلافت؛ ترویج نظریه احیای خلافت در سایه بیداری اسلامی

در نگاه اهل سنت نمونه آرمانی حکومت مدل خلافت است که یادآور خلافت راشد در صدر اسلام است (فیرحی، ۱۳۴۳: ۱۱). در این خصوص به زعم سلفیه بیداری اسلامی ظرفیت احیای مجدد خلافت را دارد و بخصوص شعار اصلی سلفیه برای تأثیرگذاری در میان اهل سنت دو رکن دارد: نخست، این واقعیت که خلافت

مهم‌ترین رکن اندیشه سیاسی سنی است که در راستای بیداری اسلامی باید به دنبال احیای این نهاد باشیم. دوم، خلافت عباسی با همکاری خواجه نصیرالدین طوسی که شیعه بود سرنگون شده است و باید در مقابله با شیعه به عنوان دشمن اصلی خلافت با تمام توان ایستادگی کرد (ابونسیبه، ۲۰۱۲: ۱۵). همچنین؛ داعش با استناد به حدیث «من مات و لیس فی عنقه بیعه امام مات میت جاهلیه» (نیشابوری، ۱۴۲۹: ۱۴۷۸) کسانی که از بیعت با خلیفه داعش خودداری کنند را کافر می‌داند (تمیمی، ۱۴۳۹: ۷۸). بنابراین؛ مدعای احیای خلافت داعش نه تنها سخن از لزوم بازگشت به عزت امت اسلام بوده است که جز از طریق تشکیل حکومت ممکن نیست همچنین و بویژه ادله داعش بر صحت خلافت بغدادی؛ یک دسته در کتب کلامی و فقه سیاسی اهل سنت، به عنوان طرق شرعی انعقاد امامت بوده و دسته دیگر ادله ترکیبی، اقناعی مبتنی بر جمع‌آوری شواهد از میان احادیث و تطبیق بر خلافت در دوران ظهور و گسترش اش در نظر داشته است.

۳- مشخصه‌های دولت خلافت

در یک نگاه کلی مهم‌ترین مشخصه‌های دولت خلافت (داعش) عبارتند از: یک- رهبری: ریاست دولت خلافت را ابوبکر البغدادی به عنوان بالاترین مقام دینی عهده دار بوده که به صورت مستقیم حکومت را در اختیار دارد. دوم- ولایت: دولت بر سرزمین‌های موجود در خلافت ولایت دارد. سوم- شورای نظامی: از یک تا سه عضو تشکیل شده است که وظیفه آن طراحی و مدیریت فرماندهان نظامی در ولایات و پیگیری نتایج جنگ‌ها است. چهارم- هیئت‌های شرعی: وظایف قضاوت و حل اختلافات و برپایی حدود شرعی، امر به معروف و نهی از منکر، عضوگیری، تبلیغات و پیگیری امور رسانه را بر عهده دارد. پنجم- شورای امنیت اطلاعات: مسئولیت اماکن و نقل و انتقالات و نظارت بر اجرای احکام قضایی و حفظ نظام در برابر آسیب‌پذیری را بر عهده دارد. به موجب این، خلافت تنها نظام سیاسی مطلوب مسلمین است که موجب حراست از دین و دنیا می‌شود. همچنین؛ داعش مفهوم

دولت، ملت را رد کرده است و مفاهیم ناسیونالیسم، دموکراسی و سکولاریسم را مترادف با بت پرستی می‌داند^۱ (توکل، ۱۳۹۳: ۱۱).

۴- دال‌های شناور

دال‌های شناور داعش؛ حول دال مرکزی یا همان دستگاه خلافت است که شامل موارد زیر می‌باشد:

۴-۱- خشونت‌گرایی

تروریسم تکفیری برای کشتن دشمنان، تروریسم را مجاز می‌داند (کشاورز، ۱۳۸۱: ۱۳) و در این زمینه؛ البغدادی عنوان می‌کند: تروریسم برای مسلمانان است تا مسلمانان مثل یک مسلمان زندگی کنند. بنابراین، داعش برای دست یابی به اهداف خود اعمالی چون ترور و سربردن را مجاز می‌داند (Staff، ۲۰۱۴: ۲۲). به عبارت دیگر؛ اندیشه سلفی تکفیری در تغییر وضع موجود، هماره با خشونت و ارباب‌پیش رفته است و هم چون وهابیت همواره در سایه شمشیر بوده است (صلاح‌الدین، ۱۴۳۰: ۲۰) تاجایی که در دوران داعش در سوریه و عراق، بیش از ۲۳۰۰۰۰ نفر کشته شدند که بیش از ۱۲۰۰۰ نفر از آن زیر ۱۰ سال سن داشته‌اند (ستوده و علیزاده، ۱۳۹۳: ۲۰). با این وصف؛ آن چه بیشتر از این نوع اندیشه و عمل نمایان است این که؛ کاربرد خشونت توسط داعش با ارائه چهره زشت و ترسناک از اسلام و دستورات آن، هدف استعمار غرب یعنی اسلام‌هراسی را محقق ساخته و این عامل اسلام‌هراسی سبب ترس و نفرت از اسلام و مسلمانان و در نهایت منجر به اعمال تبعیض علیه مسلمانان و طرد آنان از زندگی اجتماعی شد (Trust، ۱۹۹۷: ۶۰). به عبارتی، دشمنان اسلام که خود در ایجاد و ظهور داعش نقش داشتند خشونت‌گرایی

۱. شایان به ذکر است که هم اکنون تشکیلات داعش در معنای عبارت موصوف وجود ندارد و مشخصات توصیف شده مربوط به دوران قدرت داعش در سرزمین‌های عراق و سوریه در گذشته است.

را به دین اسلام و یا حکومت های دینی مسلمین در طول تاریخ تعمیم می دادند.

۴-۲- ورود نیروهای خارجی به جهان اسلام و ایده محتمل بودن جنگ میان تمدن‌ها

در رابطه با ورود نیروهای خارجی به جهان اسلام می‌توان بیان داشت؛ عراق پس از سقوط صدام همواره با خطر جریان‌های تکفیری روبرو بوده است و یکی از مهم‌ترین توجیهاتی که بیگانگان برای حضور در عراق داشتند، وجود ناامنی و کشتارها توسط گروه‌های تکفیری به ویژه القاعده در عراق بود. همچنین، پس از انقلاب های عربی در کشورهای اسلامی سلفیه بر فعالیت خود افزود و از فضای متشنج به وجود آمده جهت ایجاد ناامنی و بی‌ثباتی بهره‌برداری کرد و فعالیت جریان‌های سلفی در عراق و سوریه رسماً پای بیگانگان را به منطقه باز کرده است (جعفری، ۱۳۹۵: ۱۱). با این وجود؛ در رابطه با جنگ میان تمدن‌ها؛ نظریه برخورد یا جنگ تمدن‌ها تئوری مطرح شده توسط «ساموئل هانتینگتون»^۱ می‌باشد که وی مطابق این تئوری پیش بینی می‌کند پس از پایان جنگ سرد فرهنگ و هویت مذهبی سرچشمه همه درگیری‌ها خواهد بود که البته در شباهت با جنگ میان تمدن‌ها سخنگوی رسمی دولت داعش نیز به منظور ایجاد وحشت در ممالک غربی می‌گوید: ای آمریکایی‌ها به شما هشدار می‌دهیم امروزه ما در یک منطقه جدیدی هستیم که حکومت و سربازان و فرزندان‌شان کسانی هستند که نتیجه نبردشان قبل از شروع مشخص است. آنها آماده نبرد نمی‌شوند مگر با اعتقاد کامل. شما با کسی می‌جنگید که شکست نمی‌خورد. ما به اذن خدا مقاومتان را می‌شکنیم (رسولی ثانی آبادی، ۱۳۹۶: ۱۲) با این وصف؛ از آن جا که دولت داعش را نمی‌توان دارای مشروعیت لازم مبتنی بر خلافت و نماینده کشورهای اسلامی در نظر گرفت و هم اکنون این دولت وجود ندارد؛ نمی‌توان آن را نماینده فرهنگ و تمدن اسلامی در

مبارزه با تمدن غربی در چارچوب جنگ میان تمدن‌ها در نظر داشت.

۴-۳- رسانه محوری

در دوران ظهور و توسعه دولت داعش؛ بهره‌گیری داعش از رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی به شکل قابل توجهی باعث رشد اندیشه‌های تروریستی در نقاط مختلف جهان شد. این ویژگی باعث شد تا ترکیب داعش به عنوان یک گروه تروریستی ناهمگون (از لحاظ ملیتی و هویتی) به نظر برسد؛ بویژه ویژگی منحصر به فرد داعش به عنوان گروه تروریستی از منظر تروریسم پسامدرن این است که قوام خود را از رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی می‌گیرد (عطارزاده، ۱۳۹۶: ۱۱). همچنین بر اساس شواهد و اسناد موجود همواره گروه‌های تروریستی خاورمیانه و شمال آفریقا مانند القاعده، بوکوحرام و داعش بیش از دیگر گروه‌های تروریستی همزمان از ابزارهای نو در جهان سود می‌جویند (آل غفور و صادقان، ۱۳۹۴: ۱۵۸). در این راستا؛ هرچند دولت داعش در عراق و سوریه امروزه تا حدودی از بین رفته است اما حداقل در محور رسانه‌ای هم اکنون نیز عناصر وابسته به گروه تروریستی تکفیری داعش از طریق رسانه و بخصوص فضای مجازی ابراز وجود کرده یا این که اقدامات تروریستی خود را رسانه‌ای می‌کنند.

۴-۴- فرصت‌سازی یا تضعیف اسرائیل ستیزی در جهان اسلام

یکی از مهم‌ترین اهداف بیداری اسلامی اعاده حیثیت مسلمانان و آزادی قدس شریف از سیطره رژیم اشغالگر اسرائیل است. در مطالبات انقلابی مردم مقابله با اسرائیل مشاهده می‌شود. زمامداران اسرائیلی بارها وحشت خود را از گسترش بیداری اسلامی و گسترش اسرائیل ستیزی در فضای بیداری اسلامی اعلام کرده‌اند اما در شرایطی که جهان اسلام می‌توانست میان تمام جریان‌های اسلامی مسئله فلسطین را نماد مبارزه قرار دهد، جریان سلفیه سبب شد که مقابله با اسرائیل فراموش شود و تمامی قدرت مسلمانان، صرف مقابله با جریان‌های سلفی تکفیری گردد. از

طرف دیگر، جریان تکفیری با ورود به سوریه، به بهانه بیداری اسلامی، زمینه را برای درهم شکستن مثلث مقاومت فراهم کرد. اسرائیل در جنگ غزه که مسلمانان درگیر داعش بودند غزه را زیر آتش توپخانه گرفت (جعفری، ۱۳۹۵: ۱۱). بخصوص در این زمینه سایت آی ۲۴ نیوز درباره کمک‌های رژیم صهیونیستی به تروریست‌های تکفیری نوشت: بر اساس گزارش‌های شورای امنیت سازمان ملل از مارچ ۲۰۱۳، اسرائیل مجروحان (شورشی) را به داخل اسرائیل (سرزمین‌های اشغالی) جهت مداوا در بیمارستان شهرک‌های "صفد" و "نهاریا" منتقل کرده است. یکی دیگر از دلایل پشتیبانی داعش، نگرانی اسرائیل از مطرح شدن دوباره اشغال قدس است. به عبارت بهتر، نابودی داعش، چالش اسرائیل را دوباره احیا خواهد کرد و مقامات تل آویو این را نمی‌خواهند (زرچینی، ۱۳۹۴: ۲).

بنابراین در آن دوران اسرائیل از جریان‌های سلفی در فضای بیداری اسلامی از دو جنبه بهره‌برداری می‌کند: یک-هدف اصلی بیداری اسلامی که مقابله با رژیم صهیونیستی است را به محاق برده است. دو-اسرائیل از جنگ تکفیری‌ها با مسلمانان که موجب تضعیف دو طرف می‌شود کمال بهره‌برداری را می‌کند. در این زمینه شایان به ذکر است؛ نتانیاهو به اواما گفته بود به فکر علاج جنگ میان داعش و دولت عراق نباش که هر طرف تضعیف شوند به نفع ماست (جعفری، ۱۳۹۵: ۱۶). همچنین در این زمینه می‌توان بیان داشت که همواره حفظ رژیم صهیونیستی یکی از اهداف مهم ایالات متحده آمریکا در منطقه خاورمیانه است. یکی از عمده مشکلات آمریکا برای نیل به این هدف، کشور سوریه به عنوان تنها کشور عربی است که با رژیم صهیونیستی هم‌پیمان نیست، اما با ایران دارای روابط حسنه‌ای است که هسته‌های مقاومت اسلامی علیه رژیم صهیونیستی را تشکیل داده‌اند. آمریکا تلاش می‌دارد با تقویت روابط صهیونیستی با کشورهای عربی تأثیر کشور سوریه را مهار کند و چالش جدی در مقابل پیشرفت استراتژیک ایران ایجاد نماید. تا از این طریق باعث تضعیف جریان مقاومت در منطقه خاورمیانه گردد (ذوقی و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۳۹).

۱۹۷). بنابراین؛ نکات موصوف همه نشان می‌دهد ظهور و در صورت ادامه و قدرت گیری بیشتر جریان داعش بیشترین سود و منفعت را برای رژیم صهیونیستی داشته که البته این رژیم در آن دوران نیز از این فرصت پیش آمده نهایت استفاده و بهره برداری را نیز برده است.

۴-۵- تضعیف عمق راهبردی و توانمندی ایدئولوژیکی و مردم‌سالاری دینی جمهوری اسلامی ایران

یکی از سناریوهای داعش در سوریه قطع ارتباط هلال شیعی می‌بود (Wallsh، ۲۰۱۳: ۱۱). ایران به عنوان کشور شیعی از اهمیت ویژه و قدرت نفوذ بالایی در منطقه و هلال شیعی برخوردار است. داعش مانند کشورهای عرب سنی باور دارد که ایران تلاش دارد با ایجاد یک بلوک شیعی در منطقه بر قدرت خود بیفزاید و آن را علیه منافع کشورهای سنی و داعش به کار گیرد. حمایت ایران از حکومت شیعی عراق، حکومت اسد در سوریه، حزب الله لبنان، انصارالله یمن و مردم بحرین را منافی با فعالیت و اهداف توسعه خود در منطقه می‌بیند و درصدد است در جهت عمل به ایدئولوژی واهی و خشن خود (مرتد دانستن شیعه و اعلام جهاد مسلحانه علیه آنان) ضمن ناآرامی در مناطقی از ایران (به ویژه مناطق سنی نشین) با از بین بردن حرکت هلال شیعی در منطقه، عمق استراتژیک ایران را در منطقه از بین ببرد (ترابی و محمدیان، ۱۳۹۴: ۲۷).

همچنین گروه تروریستی - تکفیری داعش ضمن تخریب الگوی مردم‌سالاری دینی در منطقه که نماد قدرت شیعه می‌باشد، درصدد تغییر بافت قدرت به نفع اهل سنت می‌باشد (Wagner، ۲۰۱۵: ۱۱). اولین گام در این زمینه مقابله با الگوهای سیاسی شیعه و نظم موجود که به نفع جمهوری اسلامی ایران است. بعد از تخریب الگوی سیاسی ایران داعش سعی در ارائه الگوی سلفی خویش می‌داشت و تلاش می‌نماید تا فضای موجود برای استقرار کامل حکومت اسلامی مورد نظرشان فراهم

شود. همچنین، داعش با هدف قرار دادن ایمنی عمومی جامعه به دنبال تهدید امنیت میهنی سوریه است تا بتواند در این کشور، ساختارسازی اسلامی مبتنی بر رادیکالیسم را فراهم آورد (Arango, ۲۰۱۴: ۱۷). با این وصف؛ این ساختارسازی سلفی در منطقه آسیای غربی در تضاد گفتمانی با هویت انقلاب اسلامی و آرمان‌های جمهوری اسلامی ایران می‌باشد که در صورت تحقق آن در آینده، امکان منازعه گفتمانی میان این دو الگو فراهم می‌شد. و البته نرخ بالای عضوگیری داعش از جوانان ساکن شرق و جنوب شرق آسیا اوضاع را بغرنج‌تر هم خواهد کرد (رجبی، ۱۳۹۶: ۱۱). بر این منوال؛ در حالی که همواره ایران فرصت‌هایی را برای وحدت میان شیعیان و سنی‌ها ایجاد کرده و نهضت مردم ایران را اسلامی و نه شیعی نامید. داعش اوضاعی در خاورمیانه پدید آورد که وجه تازه‌ای از رادیکالیسم است و چهره اسلام را در مفاهیم تمدنی و دینی خدشه‌دار کردند (محمدی، ۱۳۹۴: ۱۱). بنابراین؛ تضعیف عمق راهبردی و توانمندی ایدئولوژیکی ایران و بخصوص مردم‌سالاری دینی جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه از اهداف و اندیشه‌های بود که جریان داعش در دوران ظهورش در عراق و سوریه تبلیغ می‌کرد و بخصوص باعث فریب بسیاری از جوانان و جذب آنان در گروه‌های تروریستی- تکفیری می‌شد.

۴-۶- هجرت

به لحاظ توضیح و تشریح دال شناور هجرت می‌توان بیان داشت؛ داعش در دوران ظهورش مسلمین در سراسر دنیا را دعوت به هجرت به دولت اسلامی می‌کند؛ بنابراین هر فرد متخصص و تحصیل کرده مسلمان که تا پیش از این وظیفه جهاد خود را به بهانه تحصیل شریعت، پزشکی یا مهندسی و خدمت به اسلام به واسطه تخصصش به تأخیر انداخته است، بایستی اولویت خود را لیک به هجرت قرار دهد. به خصوص اینکه اکنون دستگاه خلافت احیا شده است (دابق، ۲۰۱۴: ۱۲). داعش از این طریق سعی داشته نیروهای جوان و تحصیل کرده مسلمان را که مشغول تحصیل

و زندگی در کشورهای غربی و غیر غربی هستند بواسطه ابزارهای تبلیغاتی خود و با ذکر توجیحات دینی به مهاجرت به سرزمین داعش دعوت کند. ابن قدامه از سرکردگان داعش می گوید: هجرت یعنی ترک دار الکفر به سمت دارالاسلام، قسم به کسی که به سوی او بر می گردم که جهان واقعی وجود ندارد در عراق مگر با حضور مهاجرین پسران امت بخشنده، کسانی که قبایلشان را ترک کردند و پیروزی را برای خدا و پیامبرش آوردند. لذا مراقب از دست دادن آنها باشید به دلیل اینکه با عزیمت آنها برکت و لذت جهان از میان خواهد رفت، آنها به شما نیاز دارند و به آن نیاز دارید (رسولی ثانی آبادی، ۱۳۹۶: ۱۰).

همچنین؛ طرح داعش برای جذب جوانان ارائه فرصت های ایدئولوژی برای معنابخشی به زندگی مسلمان سرگردان در میان هویت های متناقض است. در حقیقت تلاش برای رسیدن به مفهوم بزرگ تری از زندگی است که اشتیاق جوانان را برای پیوستن به داعش به تپش می اندازد. احساس مفید بودن و حس تعلق برای مأموریتی بزرگ و مقدس دو عامل اصلی پیوستن به این گروه می باشد. به تعبیر اسپوزیتو جست و جو برای یافتن هویتی جدید و حس تعلق و هدفمندی از عواملی است که هزاران جوان را به سوی داعش سوق می دهد (Esposito, ۲۰۱۴: ۵). بر این اساس؛ تبلیغ و ترویج مفهوم و اندیشه هجرت از سایر نقاط جهان و پیوستن به داعش یکی از شگردها و شیوه های بود که این گروه تروریستی - تکفیری اقدام به جذب نیرو می کرد.

۴-۷- شهادت

شهید در لغت به معنی گواه، کشته در راه خدا و کسی که چیزی از او پوشیده نیست آمده است ... (غفاری هاشجین و دیگری، ۱۳۹۳: ۱۰۴). با این اوصاف؛ داعش از بحث شهادت نیز همانند جهاد به عنوان حربه ای در جهت جذب جوانان پرشور در نقاط مختلف سراسر جهان استفاده کرده است و آنها را به کام مرگ می فرستاد.

یکی از سیاست‌های ویژه بغدادی جذب افراطیون آزاد شده از زندان‌های عراق و آمریکا بود که در میان آن‌ها افرادی با تجربه در امر بمب‌گذاری، انفجار و جنگ‌های چریکی بود. این امر داعش را کانون عملیات‌های انتحاری کرد و افراد مختلف را از سرتاسر جهان به خود جذب کرد (نصری، ۱۳۹۳: ۷۳). بنابراین؛ داعش با علم به این که مفهوم و تفکر شهادت که در اسلام و در مقابله با دشمنان همواره مورد احترام و ترویج است نیز به شیوه خاص خود و در راستای اهداف ناحق و خشونت بار خویش از آن بهره می‌جست.

۵- مفصل بندی گفتمان

۵-۱- تکفیر

تکفیر مراکز نقل آن در عراق و سوریه است. داعش تنها سازمانی است که دارای ایدئولوژی تکفیر در بین مسلمانان و غیرمسلمانان است. داعش غرب را در جبهه کفر و شیعیان را در زمره مشرکین دسته‌بندی می‌کند. از نظر داعش افراد و گروه‌های سنی معارض با داعش، به دلیل جنگ با خلیفه و همکاری با طواغیت مرتد هستند. تخاصم محور مقاومت با القاعده و هم‌پیمانانش در سوریه بر پایه تعارض مصالح، برای مبارزه با طاغوت‌ها و اسرائیل شکل گرفت. از همین منظر داعش و القاعده جنبش‌هایی هستند که در تکفیر غرب دارای اشتراک نظر هستند. این حکم شامل حال مردم عادی که با پذیرش ولایت طاغوت‌ها در سایه حکومت غیرمشروع زیست می‌کنند می‌شود. این اشتراک نظر در القاعده و داعش به سال ۲۰۱۰ باز می‌گردد. القاعده عربستان در نشریه انگلیسی‌زبان اینسپای به تبیین رویکرد نظری در چارچوب تغییر تاکتیک حملات علیه غرب پرداخت. این نظریه عملیاتی از سوی امرای میانی و امیرکل القاعده مورد تأکید قرار گرفت با گسترش گروه‌های کوچک به جای عملیات‌های بزرگ سنتی، حملات علیه غرب گسترش یافت (Inspire، ۲۰۱۰: ۶۷). بنابراین؛ ایدئولوژی تکفیری داعش هم مسلمانان و بویژه شیعیان و هم غیرمسلمانان را در می‌گرفت البته با این تفاوت که غربی‌ها را کافر و شیعیان را

مشرك می‌دانست.

۵-۲- شیعه ستیزی

همان طور که در بخش پیشین به آن اشاره شد داعش شیعیان را مشرک قلمداد می‌کند و به طور خاص شیعیان عراق را هم دست ائمه کفر می‌داند. مبنای این استراتژی محتوای نامه ابومصعب زرقاوی خطاب به بن لادن است که مذهب شیعه را یک خطر فوری و چالش واقعی می‌داند و عنوان می‌کند که شیعیان دشمن‌اند از آنان پرهیز خدا بکشدشان. شیعه مذهبی است که برخلاف اسلام علاقه دارد یهودی‌ها را مستثنا می‌کند و با مسیحی‌ها زیر عنوان اهل کتاب جمع کند. شیعه شامل همه مظاهر شرک اعم از پرستش قبرها و طواف آنها، تکفیر صحابه و لعن رهبران مؤمنین و بهترین افراد امت اند (دابق، ۱۴۳۷: ۴۲). در این راستا؛ زرقاوی اولین کسی بود که هدف قراردادن شیعیانی را که در فعالیت‌های سیاسی و انتخاباتی عراق در سال ۲۰۰۴م شرکت کرده بودند جایز شمرد و سپس این حکم او به همه شیعیان سرایت کرد و رهبران القاعده عراق، با تمسک به کتاب‌های ابن تیمیه اقدام به تکفیر شیعیان کردند و مبتنی بر نظریات ابن تیمیه شیعه را به عنوان گروهی مرتد و مشرک مورد هدف قرار دادند. شیخ سعودی علی الخضیر یکی از نظریه پردازان داعش، شیعیان امروزه را در چهار گروه روافض، اسماعیلیه، نصیرییه و دروز می‌داند و می‌گوید شیعیان، معتقد به خداانگاری اهل بیت هستند و به آنان استغاثه می‌کنند و قبوری هستند. پس آنان مشرکانی کافر هستند نه مسلمان و هیچ فرقی هم میان عالمان و مقلدان و جاهلان نشان نیست (مزاحم، ۱۳۹۷: ۱۰). بنابراین؛ داعش جنگ و دشمنی با شیعیان را یکی از مهم ترین اهداف خود می‌دانست و از هیچ کوشش و عملی در این راستا دریغ نمی‌کرد.

در یک نگاه کلی می توان بیان داشت اعلام ارتداد و قتل کسانی که به مخالفت با خلافت ابوبکر بغدادی پرداختند به مناقشه کلامی و سپس نزاع مسلحانه میان داعش و سایر بازیگران اعم از القاعده و هم پیمانان این سازمان ختم شد. داعش کل جریان اخوان المسلمین در مصر، فلسطین، ترکیه و تونس را به دلیل مشی سکولار و همکاری با ائمه کفر در غرب و اسرائیل را مرتد خواند و قتل آنان را واجب اعلام کرد (دابق، ۱۴۳۶: ۴۷). بر این اساس؛ داعش غیر خود را نه تنها غرب و شیعیان می دانست بلکه حتی جریان اخوان المسلمین و غیره را نیز مرتد خطاب می کرد.

۵-۴- جهاد

سلفیان جدید جهاد را به هر شکل و وسیله ای جایز می دانند. به عبارت دیگر، انجام هر کاری به صورت قانونی و رسمی یا غیررسمی و مخفیانه که با هدف مقابله با کفر و ایجاد دولت اسلامی باشد جهاد تلقی می شود (عدالت نژاد، ۱۳۹۳: ۱۰۰). در نشریه دایق آمده است که امام با ارجاع به خط شامل امام سیاسی نیز است. امام رهبری سیاسی و مذهبی را به طور یکسانی برعهده دارد. همانا ابوبکر بغدادی در بخشی از خطبه خود سخنش را از جهاد با این جمله شروع می کند که خداوند عزوجل جهاد را بر شما واجب کرد، چنانکه نماز و روزه را. سید قطب نیز در نشانه های راه جهاد می نویسد: برنامه اعلام این است که تمام طاغوت های روی زمین را از میان بردارد و جهاد را کاملاً جدای از دفاع تعریف می کند (غروبی و همکاران، ۱۳۹۳: ۷۱). بر این منوال نیز جریانات سلفی گری و بخصوص گروه تروریستی تکفیری داعش مفهوم و اندیشه جهاد در اسلام را در راستای اهداف خویش یا به عنوان وسیله ای در خدمت اعمال تروریستی خود در آوردند.

۵-۵- توحید

توحید مهم ترین پیام ادیان ابراهیمی است که در گفتمان داعش دلالت معنایی ویژه ای دارد. اینکه داعش خود را به عنوان موحدین و گروه های توحیدی

نام‌گذاری می‌نمایند، علاوه بر بارِ باورهای مذهبی، هدفی سیاسی را نیز دنبال می‌کند (Laclau, Ernesto & Mouffe, ۲۰۰۱: ۱۳۳). بدین سان؛ داعش توحید و مظاهر شرک را به گونه‌ای تعریف می‌کنند که فقط خود در دایره توحید باقی بمانند و تمامی گفتمان‌های دیگر به مدار کفر و شرک رانده می‌شوند.

۶- منازعه و خصومت

خصومت و غیریت‌سازی از مهم‌ترین نشانه‌های گفتمان داعش است. از این رو؛ یکی از مفاهیم اسلامی که به منظور برحق نشان دادن خود و باطل جلوه دادن دیگر ادیان به کار گرفته می‌شود مفهوم مباحله است. در این باره آمده است: مباحله برای مشرکینی است که ادعا دارند که آنها به واسطه مذهب شان هدایت یافته‌اند. خداوند مباحله را برای یهودیان امر فرموده است: بگوئید شما یهودی هستید اگر شما ادعا دارید که یاران خداوند هستید و از دیگر انسان‌ها متفاوت هستید، پس آرزوی مرگ کنید اگر که در ادعای خود صادق هستید (دابق، ۱۴۳۶: ۴۸). از این نظر؛ داعش با اعلام نام کشورهایی که کمر به مبارزه علیه داعش بسته‌اند، سعی داشته تا مخاطبان خود را به مهاجرت و مبارزه علیه حکام کفر فرابخواند. در حقیقت همین غیریت‌سازی و نشان دادن خطر دیگری است، که سبب می‌شود که پیروان داعش احساس اتحاد کنند و هویت واحدی را برای خود متصور شوند و مطابق فرمان‌های خلیفه، با نادیده گرفتن احساسات ناسیونالیستی علیه کشور خود و دیگر دولت و ملت‌های جهان که مصداق سرزمین کفر قرار می‌گیرند عملیات‌های تروریستی انجام دهند.

۷- زنجیره هم‌عرضی گفتمان

خلافت، امامت، هجرت، جهاد، مجاهدین، سربازان دولت اسلامی، حکمت در خصوص دولت اسلامی یا مباحله از جمله نشانه‌هایی هستند که زنجیره هم‌عرضی حاکم بر ساختار تبلیغاتی داعش را تشکیل می‌دهند. امامت از مهم‌ترین نشانه‌های این زنجیره هم‌عرضی ضرورت و ویژگی‌های امام را بررسی می‌کند. تعدادی از رهبران

دینی استدلال کرده اند که امام بایستی فردی عادل، خوش رفتار و با تقوا باشد و از توانایی لازم برای به انجام وظایف خود برخوردار باشد (همان، ۱۴۳۶: ۵۰). بر این اساس؛ مفاهیم خلافت، امامت، هجرت و موارد این چنینی همه می تواند شرایطی را ایجاد کند که در نهایت زنجیره هم عرضی گفتمان داعش را در آن دید.

۸- زنجیره تفاوت گفتمان

زنجیره تفاوت گفتمان داعش شامل شرک، مشرک، بدعت، امان کفر در غرب، دجال، جنگ ائتلاف ها و مرتد از جمله مهم ترین نشانه هایی هستند که زنجیره تفاوت را در برابر زنجیره هم عرضی گفتمان تبلیغاتی داعش تشکیل می دهد. این زنجیره تفاوت، همچنین می تواند مهم ترین انگیزه اقدامات تروریستی برای پیروان داعش باشد. شرک یکی دیگر از مهم ترین نشانه هایی است که توسط داعش به منظور اشاره به کشورهای اسلامی کنونی به کار گرفته می شود (همان، ۱۴۳۶: ۵۱). به عبارت دیگر؛ در مقابل مفاهیم خلافت، امامت، هجرت، جهاد و غیره همچنین مفاهیم شرک، بدعت، مرتد و غیره قرار دارد که در نهایت زنجیره تفاوت گفتمانی داعش را نشان می دهد.

۹- استعاری سازی

در ساختار تبلیغاتی داعش به وجود آمدن فضای استعاری سبب می شود که تضادهای این گفتمان نادیده گرفته شود. به منظور استعاری ساختن فضای موجود از استعاره سیل در عصر حضرت نوح استفاده شده است که بر این اساس، انسان ها یا بایستی در دنیا همراه با کفار بمانند و در دریای جهل و کفر غرق شوند و یا با داعش همراه شده و نجات پیدا کنند (همان، ۱۴۳۶: ۵۲). در واقع؛ استفاده از مفاهیمی چون مباحله، تشبیه، ائتلاف ضد داعش به جنگ احزاب و خلافت نمایانگر استعاری سازی در دنیای مدرن است که گفتمان داعش نیز از آن بهره لازم را می برد.

۱۰- هویت در ساختار داعش

هویت در ساختار داعش این گونه توصیف می‌شود که این هویت واحد از سویی در تقابل با مشرکین است و این مشرکین کشورهای مسلمانی هستند که در دنیای امروز تن به مصلحت داده‌اند و از سوی دیگر نیز در تقابل با دنیای کفر است، این کفار رهبران کشورهای غربی هستند که مسلمین واقعی (طرفدار داعش) موظف هستند که با تمام قوا و در هر کشوری که هستند، صفحه روزگار را از وجود این مشرکین پاک کنند.

۱۱- قابلیت دسترسی گفتمان داعش

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های جهان مدرن، افسون‌زدایی از جهان هستی و مواجهه انسان با دنیای اجتماعی است در چنین زیست جهانی، انسان مذهبی خود را در جهانی می‌بیند که در آن اعتقادات مذهبی‌اش شدیداً در معرض تهدید است. لذا هنگامی که داعش با سازوکار تبلیغاتی خود، ندای بازگشت به سلف صالح را سر می‌دهد، احتمال این که انسان مسلمان در کشورهای غربی و شرقی دعوت آن را لبیک گوید، افزایش می‌یابد. این آری گفتن به دعوت داعش به دو شکل ظهور می‌کند: نخست این که فرد مسلمان به دولت اسلامی هجرت می‌کند و از دارالکفر به دارالاسلام پناه می‌برد و دوم، فرد مسلمان بنا به دعوت گروه داعش و با استفاده از ابزارهای تبلیغاتی‌اش در همان سرزمین خود دست به عملیات‌های تروریستی می‌زند (همان، ۱۴۳۶: ۵۵). بویژه در این خصوص استفاده داعش از رسانه‌های نوین هم چون شبکه‌های اجتماعی فضای مجازی و یا حتی مجله دابق باعث می‌شد که گفتمان داعش قابلیت دسترسی برای همگان را داشته باشد.

این پژوهش با هدف تحلیل گفتمان عناصر حاکم بر عملکرد گروه تروریستی داعش با تاکید بر شیعه ستیزی آن انجام گرفت بویژه از نظریه گفتمان لاکلا و موفه در جهت تبیین مسئله اصلی تحقیق استفاده شد. از این رو؛ نتایج این مقاله نشان می دهد؛ دال مرکزی گفتمان داعش مفهوم خلافت بوده و بویژه داعش از نخستین روزهای اعلان خلافت سعی داشت تا دولت شان را به عنوان حکومت اسلامی آرمانی که عزت مسلمانان را در بردارد معرفی کنند. از این رو؛ گفتمان داعشی سعی می کرد خود را به مثابه نظام خلافت اسلامی به ویژه خلفای راشدین و عباسی، جهت تداعی سازی اتصالات تاریخی به کار گیرد. به عبارت دیگر؛ داعش ترویج نظریه احیای خلافت در سایه بیداری اسلامی را مورد تاکید خویش قرار می دهد تاجایی که در نگاه اهل سنت نمونه آرمانی حکومت مدل خلافتی است که یادآور خلافت راشدین در صدر اسلام است و بخصوص از مشخصه های دولت خلافت؛ رهبری، ولایت، شورای نظامی، هیئت های شرعی و شورای امنیت اطلاعات داعش می بود. به علاوه؛ به لحاظ شناور بودن دال ها؛ خشونت گرایی؛ ورود نیروهای خارجی به جهان اسلام و ایده محتمل بودن جنگ میان تمدن ها؛ رسانه محوری؛ فرصت سازی یا تضعیف اسرائیل ستیزی در جهان اسلام؛ تضعیف عمق راهبردی، توانمندی ایدئولوژیکی و الگوی مردم سالاری دینی جمهوری اسلامی ایران؛ هجرت و شهادت دال های شناور گفتمان داعش را تشکیل می دهند. به لحاظ مفصل بندی گفتمانی؛ نشانه های گفتمان مربوط به ساختار تبلیغاتی داعش نیز شامل موضوعات؛ تکفیر؛ شیعه ستیزی؛ ارتداد؛ جهاد؛ توحید؛ منازعه و خصومت؛ زنجیره هم عرضی گفتمان؛ زنجیره تفاوت گفتمان؛ استعاری سازی؛ هویت در ساختار داعش و قابلیت دسترسی گفتمان داعش به عنوان اصلی ترین نشانه های این گفتمان هستند.

به طور کلی می توان چنین نتیجه گرفت استکبار غرب با استفاده از بحث گفتمان سازی و جنگ نرم علیه شیعیان، درصدد ایجاد جنگ مذهبی و فرقه ای در

میان شیعیان و کشورهای شیعی است بخصوص راهکار اصلی استکبار غرب برای نیل به این هدف، ایجاد و گسترش گروه های تروریستی است، تا با درگیر کردن کشورهای حوزه خلیج فارس به جنگ های داخلی، خاورمیانه جدیدی را بوجود بیاورد. به عبارتی، گروه تروریستی تکفیری داعش دستاویز استعمار غرب برای ایجاد بحران در منطقه خاورمیانه و گسترش موج شیعه ستیزی است، که این گروه در ابتدا توسط استعمار غرب و برخی کشورهای عربی منطقه به وجود آمد بویژه از این نظر که داعش هدف اصلی خود را مقابله با شیعیان می دانست و شدیدترین و وحشیانه ترین جنایت ها را مرتکب می شد با این اوصاف در ادامه این روند، گروه تروریستی تکفیری داعش نه تنها مسلمانان و شیعیان، بلکه هر کس که با عقاید آنها مخالف باشد و از جمله تمدن غربی، را تکفیر می کنند که از این لحاظ کشورهای غربی و منطقه ای که در ابتدا حامی و پشتیبان این گروه تروریستی تکفیری بودند را نیز تاحدودی مجبور به تجدید نظر در سیاست هایشان و بویژه اعتراف به حمایت از ایجاد داعش کرد.

فهرست منابع

۱. ال غفور محسن، صادقان رضا، (۱۳۹۴)، مدرنیتہ جهانی شدن و فراگیر شدن تروریسم پسامدرن، فصلنامه سیاست، سال دوم، شماره ۳
۲. ابونسیبه، (۲۰۱۲)، دوله الاسلامیه فی العراق و الشام، مشروع خلافه الموعود، الموصل
۳. بصیری، محمدعلی، و آقامحمدی، زهرا، و فلاحی، ایمان. (۱۳۹۵). بسترهای شکل گیری و تداوم تروریسم در خاورمیانه مطالعه موردی داعش در عراق و سوریه. مطالعات سیاسی جهان اسلام، ۵(۳) (پیاپی ۱۹)، ۵۱-۷۱.
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=۳۵۹۴۶۶>
۴. پیرانی شهره، نظری علی اشرف (۱۴۰۰). تحلیل بنیادین کنش های معطوف به خشونت داعش: با تاکید بر نظریه یادگیری اجتماعی. سیاست - مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی. [cited ۲۰۲۲ May ۲۵]; ۵(۵۱): ۷۹-۵۵.
 Available from: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=۵۸۴۵۰۶>
۵. ترابی قاسم، محمدیان علی، (۱۳۹۴)، بسترها و عوامل مؤثر در شکل گیری گروهک تروریستی داعش، فصلنامه سیاست دفاعی، زمستان، شماره ۹۳
۶. تمیمی عثمان بن عبدالرحمن، (۱۴۳۹)، اعلام الانام بمیلاد دوله الاسلام
۷. توکلی، سعید، (۱۳۹۳) القاعده، داعش: افتراقات و تشابهات، فصلنامه آفاق امنیت، سال ۷، ش ۲۳
۸. جعفری، س، (۱۳۹۵)، جهاد از دیدگاه داعش
۹. حسینی، سید رسول، سید جواد میری، سید مصطفی ابطحی و کمال پولادی (۱۳۹۹). پیدایش گروه های تکفیری در عراق بر پایه احساس تحقیر، سیاست خارجی، دوره ۱۱، شماره ۳ - شماره پیاپی ۳۷، صص ۹۱-۱۲۴
۱۰. ذوقی و دیگران، (۱۳۹۰)، تحلیل ژئوپلیتیک سوریه، بستری برای تدوین

- سیاست خارجی ایران در خاورمیانه، مجله سیاست دفاعی، سال بیستم، شماره ۷۷
۱۱. رسولی ثانی آبادی، الهام، (۱۳۹۶)، بررسی ماهیت کنشگری داعش از منظر مفاهیم روابط بین الملل
 ۱۲. زرچینی، محمد، (۱۳۹۴)، چرا اسرائیل زیرساخت‌های داعش را تقویت می‌کند؟
 ۱۳. ستوده محمد، علیزاده موسوی سید مهدی، (۱۳۹۳)، بررسی تأثیرات سلفی‌گری تکفیری بر بیداری اسلامی
 ۱۴. سجادپور سیدمحمدکاظم و فرزاد سلیمی فر (۱۳۹۸) ارتباط میان گفتمان داعش و گفتمان‌های پیشین خاورمیانه، سیاست خارجی، دوره ۳۳، شماره ۲ - شماره پیاپی ۱۳۰، صص ۵-۲۴.
 ۱۵. سلیمی ترکمانی، حجت. (۱۳۹۸). مسئولیت بین‌المللی اقدامات داعش در عراق. حقوقی بین‌المللی، (۶۱)، ۲۸۱-۳۰۹.
- <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=۵۶۹۹۶۷>
۱۶. صلاح‌الدین مختار، (۱۴۳۰)، تاریخ المملکه العربیه السعودیه، ریاض
 ۱۷. عدالت نژاد، سعید، (۱۳۹۳)، وجود تفاوت و تشابه سلفی‌گرایی کلاسیک و نوسلفی‌گرایی، مهرنامه، تهران، سال ۱، شماره ۲۱
 ۱۸. العروی، عبدالله، (۱۳۸۱)، اسلام و مدرنیته، ترجمه امیر رضایی، تهران: قصیده سرا.
 ۱۹. عطارزاده، مجتبی، (۱۳۹۶)، رسانه، آوردگاه قدرت هوشمند داعش، نشریه فرهنگ و رسانه، سال ششم
 ۲۰. غروب‌ی نرگس، هوشمند مصطفی، احمدیان هروری، لادن، (۱۳۹۳)، دولت اسلامی در بیان دولت اسلامی، گاهنامه علمی تخصصی سره، انجمن علمی جامعه شناسی دانشگاه تهران
 ۲۱. فیرحی، داوود، (۱۳۹۳)، نظام سیاسی و دولت در اسلام، انتشارات سمت

۲۲. کشاورز، حیدر، (۱۳۸۱)، تأثیر سلفی‌گری منطقه‌ای بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال نوزدهم، شماره دوم
۲۳. محمدی، مسلم (۱۳۹۲). سلفی‌گری و پیامدهای آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه علوم سیاسی دانشگاه مفید
۲۴. مزاحم، هیتیم، (۱۳۹۷)، ترجمه و تلخیص: احمد ربیعی‌فر، تکفیر شیعه از منظر داعش و القاعده
۲۵. نشریه دابق، خلافت، ۲۰۱۴
۲۶. نصری، قدیر، (۱۳۹۳)، موج سوم خلافت خواهی، مهرنامه، سال ۵، شماره ۳۷
۲۷. نیشابوری، مسلم ابن حجاج، (۱۴۲۹)، صحیح مسلم، قاهره: دار ابن حزم، چاپ اول.

منابع لاتین

28. Arango, Tim, (2014), 'Top Qaeda Leaders in Iraq Reported Killed in Raid, The New York Times, ۲۲ August
29. Astin, Henry (۲۰۱۴) NBC NEWS, Global Jihadis or al-Qaeda Wannabes: Who are the Islamic State of Iraq and the Levant? January http://worldnews.nbcnews.com/_news/۲۲۲۴۳۲۰۳/۱۱/۰۱/۲۰۱۴-global-jihadis-or-al-qaeda-wannabes-who-are-the-islamic-state-of-iraq-and-the-levant?lite
30. Gates and others, (2015). Social Media, Recruitment, Allegiance and Inspire, Issue 1,10, 2010, <https://info.publicintelligence.net/inspired2.pdf>
31. Kagan, Frederick W, and others, (2016), Al Qaeda and ISIS: Existential Threats to the U. S. And Europe, U. S. Grand Strategy: Destroying ISIS and Al Qaeda,
32. Laclau, Ernesto & Mouffe, (2001) Chantal, Hegemony & Socialist Strategy, London: Verso, ۲nd Ed
33. Newman, Ruth, (۲۰۱۵), "ISIS: inside the mind of a terrorist: the psychology behind the alarming rise of the islamic state".
34. Staff, Week, (2014), Abu Bakr al-Baghdadi, 'The Man who Would be Caliph
35. T Mitts G Phillips, BF Walter (۲۰۲۲) Studying the impact of ISIS propaganda campaigns – The Journal of Politics, journals.uchicago.edu

36. Taspinar, Ömer,(2008),Turkey's Middle East Policies Between Neo-Ottomanism and Kemalism, Carnegie Middle East Center
37. Trust,Runnymede ,(1997) 'Islamophobia: A Challenge for Us All, Cited in Quraishi,Muzammil,Muslims and Crime 'A Comparative Study, Ashgate Publishing Ltd, 2005.
38. Wagner, Meg (2015): "American Aid Worker Held Hostage, May Have been Forced to Marry ISIS leader", Daily News|location, 10 February.
39. Wallsh, David (2013):"Syrian Alliance Strategy in the Post-Cold War Era: The Impact of Unipolarity", The Fletcher Forum Of World Affairs, summer, Volume 37, Number 2.cel
40. Zerzeri,M. (2017). The Threat of Cyber Terrorism and Recommendations for

